

Kristó Gyula professzor — aki a korábbi években a szegedi József Attila Tudományegyetem rektori tiszttét is ellátta, jelenleg is tanszékvezető egyetemi tanár, számos nagy érdeklődést kiváltott könyv szerzője, történész — hosszú évtizedeken át aktív közéleti munkát végzett. Így például a szegedi párttervezetek jelölő bizottságának elnökségével is megisztelték küldött-társai. Mégis az utóbbi időben úgy tapasztalható, valamelyest visszahúzódt az aktív közélettől. Mi ennek a magyarázata?

— A látszat nem csal, valóban hátrébb vonultam az ún.: aktív politizálástól, és ennek több valós oka van. Szójátékkal élve, ha most úgy tűnik, hogy visszavonultam, akkor a korábbi években talán túlságosan is bevonultam. Ahogy mondani szokás: két végén égettem a gyertyát, s ennek sajnálatos egészségi következményei is voltak. Emiatt bárhol is alakult volna a magyar politikai helyzet, visszavonulásom mindenképpen bekövetkezik. Továbbá az is tény, hogy számos korábbi politikai fenntartásom a legutóbbi idők eseményei következtében felerősödött.

● **Politikai természetű fenntartásokat említ, miben jelöli meg ezeket?**

— Mondhatni, régtől fogva küzdök egy sajátos frusztrációs érzéssel, mely leginkább a haszontalanság, a hiábavalóság kifejezéssel jelölhető. 1953 óta veszek részt, mondhatni hivatalosan a munkásmozgalomban, engem még tagjelöltként vettek föl annak idején az MSZMP-be. Óriási lelkesedéssel bíztam és hittem meghonosításán, és a humanista értékek erősítésén fáradoztam. Úgy véltem, ezeket a valóságos értékeket megfelelő helyre állítja a népi demokratikus rendszer.

Ezután következtek a hetvenes évek, és ezen belül számomra meghatározó élményt jelentett egy hosszabb moszkvai tanulmányút. Megtapaszthalhattam a kommunizmus építésének mindennapjait. Úgy jöttem haza, hogy erősödött bennem az elhatározás: próbáljuk meg mi mássá tenni a szocialista társadalmat. Személyes feladatomnak éreztem, hogy demokratikus, értékpontúvá szervezett munkát igyekezzek végezni az egyetemen. Hasonló feladatokat tűztem ki magam elé a városi pártbizottságban is. Nem mondható, hogy túlságosan harcos egyéniség lennék, de igyekeztem minden erőmmel ezeket a célokat szolgálni. Nagyon késérű felismerésként értettem meg, hogy a köznap embert, legyenek bár még oly élhivatott célkitűzései is, könyörte

Ez a párt felelős mindenért

— mondja Kristó Gyula történészprofesszor

lenül maga alá gyűri a más irányú történelem. Ez egyben nem mellőzhető lelki gyötrelmekkel is társult számomra, személyes felelősségem vonatkozásában.

● *Lelkiismereti vívódással tekint vissza ezekre az évekre?*

— Igen, ezt határozottan állíthatom. Magyarázatul annyit, hogy a hatvanas évtizedtől a hetvenes évek második feléig tartott nálam a feltétlen hit és bizalom időszaka. Megerősítette bennem optimizmusomat az időről időre csurranó-cseppenő eredmények híre is. Utólag visszatekintve majd másfél évtized vak hitét és bizalmát áldoztam az ügy érdekében. Valamikor a hetvenes évek végétől a nyolcvanas évek közepéig éreztem úgy, mintha nem jó irányba mennénk. Hitem és bizalmam fogyóban volt, türelmem azonban még kitartott. Erősített a reménység, hátha nem kell a szovjet modellt követnünk, járhatunk a saját utunkon. Késérően észleltem azonban, hogy a hetvenes évek közepétől kezdődően a magyar társadalom életviszonyai mind inkább a romlás jegyeit hordozták. Mégis! 1985-ben még el tudtam hinni (igaz, egyetlen esztendőre csupán) az akkori kongresszus határozatát, hogy tudniillik török-szakad, de növekedési pályára állítjuk az országot!

1986-ra azonban világhóssá vált előttem a csőd, amely lényegében fölerősítette bennem ezt a bizonyos lelkiismereti válságot az ország helyzetéért. Természetesen, mint történész hivatásomnál fogva valamivé többet láttam az átlagembernél a hosszú távú társadalmi folyamatokból. Makacsul reménykedtem még ezt követően is két-három évig abban, hogy még nem késő, ha fölberedünk! 1988-ban azonban szinte gátszakadásként ért a fölismerés, hogy csak a radikális reform, a múlttal való gyökeres szakítás vezetheti ki a mocsárból. Ám ennek győzelméhez követelmény, hogy a párt egészét is hassa át a reformszellem. Rájöttem egyébként arra is, hogy ebben az új korszakban a politika egyre inkább profi tevékenység! Nem lehet valaki jó szakember és egyszerre aktív politikus is. Mégpedig azért nem, mert megváltozott a világ. A hatvanas-hetvenes években a politizálás afféle egyirányú utcaként működött, fölülről jöttek az utasítások lefelé. Mára azonban van szembeforgalom is! Veszélyessé vált a közlekedés! Kínos és némelykor

kegyetlen kérdés is: szakember óhajt-e maradni a közlekedő, vagy pedig politikus kíván lenni?

● 1988-at említve megkerülhetetlen az országos pártértekezlet értékelése.

— Véleményem szerint egy meglehetősen nehezen körvonalazható, tömegmértetű belső politikai érés kényszerítette ki ezt az értekezletet, miként a 89-es kongresszus is. Ennek a mondhatni társadalmi méretű „szemfelnyílás-nak” számos oka volt. Szerintem sokan jutottunk el az általam már említett győtrő fölöslegesség érzéséig. Szembekerültünk a jószándékkal végzett munka eredménytelenségével. Rákényszerültünk olykor önfeláldozó munkánk idő- és energiarárló értekezleteink, idegtépő vitáink, folytonos időzavart okozó önművelésünk eredménytelenségét tudomásul venni. Kinek-kinek önmagát kellett megkérdeznie: mennyire vagy te felelős? Kádár János ugyan még ebben az időben is úgy fejezte be ünnepi beszédeit, hogy éljen a szocializmus, de sokakkal együtt, bennem is ott ágaskodott ekkor már a kétség, hogy attól még nem fog élni a szocializmus, ha mi eltétjük.

● Miként tekint tehát a párttervezlet politikai hatására?

— A tavalyi országos párttervezlet a történelemtől, véleményem szerint, jobb kalkulust fog kapni, mint a kongresszus! Igazolja vagy sem a történelem, de 1988 másúsbán kimondták a küldöttek, hogy valahol utat tévesztettünk a magyar politikában, tehát új útra kell átv vezetni az országot! Mindezt a drámai fölismerést személyi következtetések levonása követte. Akár a párttervezleten kialakuló, körvonalaiban jelentkező koncepcióváltást, akár az ennek nyomán születő személyi változtatást nézem, mindkettő frontát-törő jelentőségű esemény volt. Reménnyel töltött el alapvetően azért a merészségért, ahogyan szakítottak évtizedes szokásokkal, ideológiai dogmákkal és az ezeket szolgáló személyekkel. Akkor úgy éreztem, nem személyeskedés, hanem az ország sorsa a tét. Főlemelő érzés volt.

● *Hogyan tekint vissza a pártértekezletet követő tizenhat hónapra?*

— Rájöttem arra, igazolva láttam, hogy az MSZMP nem párt, hanem egy különös, államszerű képződmény. Egyben világosan megértettem azt a sürgetést is, hogy párttá, sőt pártokká kell tenni! Sza-

kadjon, ami törekény, és maradjon egybe, ami kiállja az idő próbáját. Ezért azt vártam a kikényszerített kongresszustól, hogy az ország érdekeiből induljon ki, egyben elemezzon és értékeljen! Példaként említve értelmezze azt a fölismerést, miszerint nem lehet egypártrendszer ketreai között megvalósítani a politikai pluralizmust.

● *Beváltotta-e az Ön reményeit ez a kongresszus?*

— Nem. Megítélésem szerint nem tudott fölnőni feladatához. Nem az országot állította munkája középpontjába, ezért úgy vélem, nem tudott népből, nemzetben gondolkodni. Márpedig ez a párt a felelős mindenért, ami 1948 óta ebben az országban történt. Eredményekért és hibákért egyaránt! Ezért megkerülhetetlen a követelmény, hogy nekünk, akiket ez a felelősség nyomaszt: inkább kötelességünk népből, nemzetben gondolkodni, mint a most alakult új politikai csoportosulásoknak, pártoknak! Úgy tűnt számomra, mintha a kongresszus valami nyugati mintát követve ülésezett volna, holott ebben az országban most ismét a lét és nemlét kérdése dörmöböl. Befelé forduló kongresszus volt, ami ugyan indokolható, magyarázható, csak éppen a lényegét tekintve tartalmaz valamelyest felelőtlenséget, hiszen az ország jelenlegi zilált állapota figyelmet követelt volna. Történelmi a kérdés: miért nem foglalkoztak az országgal?

● Pártszakadást hiányol?

— Igen, mert ez az addig létezett nem-párt már tarthatatlanná vált. Hiszen valóságos politikai pártok viszonyai közepette csak egy másik valóságos politikai párt tekinthető életképesnek. Azután meg különben is, túlságosan sokféle gondolkodású, szándékú ember volt együtt az MSZMP-ben. Éppen ezért történelmi hiba volt nem a tartalmi különbségek felől indítani ezt a kongresszust. Feladata lett volna a kongresszusnak a törésvonalakat tisztázni, és utána ezeket felmutatni, világossá tenni a tömegeknek. Döntsenek ők, válasszanak! Ehelyett túlságosan sok megegyezés született, ki-ki csak a saját törekvéseit tartotta szem előtt.

● Küldöttként többször féltem a kongresszus összeomlásától, hiszen mint kormánypárt ezáltal a nemzetet éreztem veszélyeztetve...

— Nem értek evvel egyet! Miért

nem mutakozhatott volna meg a válság a kongresszuson is? Miért kell egy párt romjain ülésező kongresszusnak bizonyítani a mindenáron való együttmaradást? Véleményem szerint, ha a kongresszuson tisztázzák a különféle áramlatok és platformok elkülöníthető nézeteit, akkor legalább négyféle csoport jön létre: bolsevik-kommunisták, szocialista munkáspárt, szocialisták és szociáldemokraták. Megítélesem szerint hasznosabb lett volna, ha miután kialakulnak ezek az önálló áramlatok, csoportosulások, ezt követően a kongresszus eszmét cserél rájuk, majd megméretkeznek a párttagság körében. Folytatás négy hét múlva!

● **Kristó elvtárs meglehetősen sokak véleményét tolmácsolja!**

— Lehet hogy meglepő, de ez egyéni álláspontom. Ha mások is így vélik, ez csak azt mutatja, hogy a helyes fölismerés gyorsan terjed. Szerintem tehát addig kellett volna a kongresszusnak elmennie, hogy kimondják az állampárt összeomlását, és fölmutassák a politikai tabló kínálatát. Ehelyett a platformok rögtön elkezdtek egyezkedni. Teszem hozzá nemcsak a párttagság feje fölött, hanem ahogy én gondolom, a küldöttek feje fölött is! A pártértekezlet abban is más volt, mint a kongresszus, hogy ott a végén csatant az ostor a személyi kérdésekben. Itt viszont személyi síkra, szűkörű folyosói megbeszélésekre, hatalmi játéokra csúszott a munka. Nehézzen lehet szabadulni az érzéstől, hogy utódlási szempontok kerekedtek a politika elé. Ehelyett sokkal fontosabb lett volna a magyar baloldal egységének szem előtt tartásával egy önálló arculattal bíró egységet létrehozni, különböző pártokból!

● *Hogyan ítéli meg a magyar baloldal helyzetét?*

— Rossznak látom ezt a helyzetet. Egyrészt azért, mert mind ez ideig nem tudta megnyerni a maga számára azokat, akik eddig sem tartoztak ide — lélekben igen, de tagsági viszonyban nem —, másrészt a baloldali emberek között is elhíntette a vizsály magvait. Nevezetesen azáltal, hogy ragaszkodik a mindenáron való egység szorgalmazásához, a különbözőségek kirekesztéséhez. Megkésett fölismerés, amely még mindig gyötör bennünket baloldaliakat, hogy nem a bejegyzett párttagság a lényeg, hanem az, hogy a választásokon hányan voksolnak mellettünk. A történelem ítélőszéke előtt a választás a fontos. Minden elről az oldalról távozó, pótolhatatlan veszteség...